

тридцять художніх музеїв України, що робить видання єдиним на сьогодні значним джерелом вивчення творчості художника.

Додаткові матеріали про виставкове та мистецьке життя живописця розміщені у численних журнальних та газетних статтях, виданих в різний час протягом 1950-1990-х рр.

У процесі роботи над дослідженням планується також здійснити пошук та збір маловивчених джерел інформації про життя та творчість художника, його творчі контакти та джерела образотворення. Адже, незважаючи на значущість постаті художника у закарпатському мистецтві, відчувається брак бібліографічних, писемних та зображальних джерел інформації про нього.

Важливим джерелом дослідження є каталоги групових художніх виставок, зокрема щорічних виставок обласного відділення Спілки художників України та Національної спілки художників України.

Додатковий матеріал можуть надати рецензії на виставки, відгуки на виставках, звіти, а також архівні документи, що знаходиться в Закарпатському художньому музеї ім. Й. Бокшая, Краєзнавчому музеї ім. А. Ерделі, Меморіальному будинку-музеї Ф. Манайла та Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці.

Список використаних джерел:

1. Островский Г.С. Антон Михайлович Кашшай. – Москва: Советский художник, 1962. – 80 с.
2. Островський Г.С. Художники Радянського Закарпаття / Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном УРСР. – Київ: Рад. Україна, 1968. – 36 с.
3. Островський Г.С. Образотворче мистецтво Закарпаття. – Київ: Мистецтво, 1974. – 200 с.
4. Антон Кашшай: альбом. / Вступ. стаття та упоряд. Г.С. Островського. – Київ: Мистецтво, 1969. – 248 с.

Кічата С.Л.

студент,

*Кременецька гуманітарно-педагогічна академія
імені Т.Г. Шевченка*

ТАРАС ШЕВЧЕНКО У СВІТІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МУЗИКИ

Музикознавець М. Михайлов висловив слушну думку, що видатні композитори, визнані співтовариством (національним, світовим) як яскраві представники національної культури, своєю творчістю можуть створювати «нову самостійну національну традицію і цим розширювати зміст поняття цієї культури» [3, с. 226]. Це твердження може стосуватися як композиторів, так і інших митців, зокрема й поетів.

В історії світової культури є чимало видатних майстрів поетичного слова, творчість яких була тісно пов'язана з музикою. Таким поетом в українській культурі був Тарас Шевченко, який своєю творчістю створив самостійну

національну традицію. Ця традиція стала особливо важливою у формуванні й розвитку індивідуального національно-романтичного стилю Миколи Лисенка, який з 60-х років XIX ст. і до кінця життя писав мелодії на тексти Тараса Шевченка. Його поезія – глибоко народна за тематикою, змістом та образами, а також поетикою. Головною рисою його творчості, за твердженням М. Рильського, є музика, мелос, ритмічна могутність і ритмічна різноманітність... Шевченко, – підкреслював Максим Гадейович, – належав до поетів, які сприймають світ передусім музично. Адже його твори відзначаються надзвичайною пісенністю, своєрідністю образів, лексики й інтонації живого мовлення, що так легко кладеться на спів.

С. Людкевич на початку XX ст. написав статтю («Про основу і значення співності у поезії Т. Шевченка»), яка не втратила наукової цінності і в наш час. У ній розкрито тісний зв'язок поезики Т. Шевченка з віршуванням українських народних пісень і визначено їхню спільність у такій якості, як «співність». Така якість поезії сприяла створенню значної кількості народних та професійних творів на тексти Т. Шевченка. Водночас у поезії Кобзаря яскраво виявився і його індивідуальний стиль. С. Людкевич писав: «Шевченко – «останній великий кобзар України», в якому злилась, зіндевідуалізувалась і піднеслась до артистичної творчості вся колективна українська поезія – по змістові і по формі» [2, с. 224].

Соціальна загостреність порушених Т. Шевченком проблем, літературна мова, її інтонаційність, «народний світ» його поезії, народна неповторна краса й музичність шевченківських творів привертала увагу багатьох композиторів.

Одним із перших музичних творів на слова Шевченка є солоспів «Сирота» («Нащо мені чорні брови»), створений у 1847 року М. Маркевичем, українським етнографом і збирачем народних пісень. Пізніше, у 1858 році, виходить друком збірник пісень українського співака С. Д. Паливоди – Карпенка «Думка», де було вміщено й вірш Т. Шевченка «Тяжко-важко в світі жити» на мелодію відомої української пісні «Болить моя голівонька». У 1960 році український фольклорист та композитор О. Рубець видав свій вокальний твір на текст вірша «Думи мої, думи мої».

Але найвідомішим інтерпретатором творів Тараса Шевченка у світовій музичній творчості є Микола Віталійович Лисенко – блискучий піаніст і талановитий хоровий диригент, основоположник і корифей української класичної музики [1, с. 287-307].

Поезія Т. Шевченка стала одним із важливих чинників в досягненні Миколою Лисенком «народного духу» та народнопісенної творчості. Пишучи твори на його тексти протягом усього свого життя, композитор поступово досягнув такої відповідності між поезією та музикою, якої не було ні в його попередників, ні в сучасників.

Поетичні шедеври Шевченка надихали М. Лисенка, який значну частину своїх творів написав на тексти «Кобзаря» (їх більше 80-ти, серед них – 60 солоспівів та вокальних ансамблів, близько 20-ти хорів і три кантати).

До поеми «Гамалія» Лисенко скомпонував чотири хори («Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі», «У туркені, по тім боці», «О, милий Боже, України!» і «Наш

отаман Гамалія»)), де використав різноманітні жанри народної творчості: думи, ліричні та історичні пісні, танцювальні мелодії і ритми.

Надзвичайно важливе значення в циклі Лисенка «Музика до Кобзаря» мають кантати:

- «Б'ють пороги» – кантата – поема, складена на вірш «До Основ'яненка»;
- «Радуйся, ниво неполитая» – найбільша вокально-симфонічна композиція, створена за твором Шевченка «Ісаія. Глава 35»;
- «На вічну пам'ять Котляревському» – кантата, яка включає наступні моменти: хвала зачинателеві нової доби в українській літературі, оспівування краси рідної природи та української культури. Урочистим є фінал твору – «Будеш, батьку, панувати» нині сприймається як гімн не лише Котляревському, а й самому Шевченкові. Варто зауважити, що в Лисенка є два хорові твори, присвячені пам'яті Шевченка, якими композитор започаткував в українській музиці своєрідний реквієм поетові.

Відомий український критик і композитор Олександр Серов у першому концерті, присвяченому вшануванню пам'яті поета в Петербурзі, аранжував кілька народних мелодій. На цьому концерті хор у супроводі оркестру виконав пісні «Ой там на моріжку», «Ой на річці та на дощечці», «Ой Морозе, Морозенку», які дуже подобалися Шевченку. Прочитавши в оригіналі Шевченкову поему «Гайдамаки», Серов створив романс «Од села до села» на текст поеми [4, с. 944].

Дослідники підраховали, що за творами Шевченка створено понад дві тисячі композицій. До його «Заповіту» зверталось понад сорок композиторів, серед яких – Г. Гладкий, М. Лисенко, М. Вербицький, К. Стеценко, Р. Глієр, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, С. Людкевич, С. Прокоф'єв та інші. Більшість із них втілювали в музиці переважно ліричні поезії, рідше – історико-романтичні та філософські мотиви і майже зовсім не зверталися до поезій гострого революційного звучання, що кликали трудящих до боротьби проти кріпосницького гніту й самодержавства.

Слід зазначити, що до текстів «Кобзаря» зверталися й російські композитори, зокрема М. Мусоргський, П. Чайковський, С. Рахманінов. Так, Модест Мусоргський захоплювався Шевченковою поемою «Гайдамаки», її революційним пафосом, реалістичними картинами боротьби українського народу проти гноблення. М. Мусоргський був добре обізнаний із кобзарським виконавством. Мандруючи Україною у 1878 році, він чув спів кобзарів, а в Петербурзі – виступи самого Остапа Вересая. Саме у «Гайдамаках» можна зустріти властиві кобзарям речитативні засоби співу, імпровізаційність, часті зміни ритму й темпу, схожі на гру на бандурі.

Геніальний Петро Чайковський поклав на музику Шевченкові вірші «Садок вишневий коло хати» і «На городі коло броду». Якщо романс – ідилія «Вечір» («Садок вишневий коло хати») вражає чудовими картинами українського літнього вечора й мирної селянської родини, то твір «На городі коло броду» – журними роздумами про долю покривдженої дівчини, ніжним співчуттям до неї й обуренням жорстокістю кривдника. Музиці романсу Чайковського, як і віршеві Шевченка, притаманна ніжна розспівність,

декламаційність і тонкий звукопис, що нагадує солов'їну трель. Щирі почуття композитора вилилися також і в Першому фортепіанному концерті та Другій симфонії [4, с. 171].

Щодо Сергія Рахманінова, то ним на вірші Шевченка було створено три романси: «Полюбилася я» («Полюбила я печаль свою»), «Минають дні, минають ночі» («Дума») та «Я опять одинок» (за мотивами поезії Шевченка), в яких відобразилися журні роздуми, навіяні жорстокою тогочасною дійсністю: тяжким горем самотньої вдови-солдатки, безпросвітністю та солдатчиною [4, с. 546].

Своєрідністю відзначаються і твори, написані за текстами «Кобзаря», відомими українськими композиторами XIX століття С. Воробкевичем, Г. Топольницьким, Д. Січинським та М. Аркасом.

Сидір Воробкевич, письменник і композитор, диригент та громадський діяч з Буковини, створив на слова Шевченка біля 30-ти чоловічих хорів. Найпоказовіший із них – «Огні горять», в якому втілено не лише молодечий запал і веселощі, а й скорботні мотиви про важке життя поета в засланні.

Генрік Топольницький, український композитор, музичний та громадський діяч, створив неперевершену кантату «Хустина», яка відзначається масштабністю й оригінальністю музичної мови. Тут чітко окреслені три музичні образи: дівчина чекає з дороги чумака-коханого; чумаки в дорозі; смерть чумака та його похорон.

Надзвичайно трагічною є розв'язка драми: «На новому хресті хустку вітер розвіває, а дівчина у черниці косу розплітає».

Денису Січинському, першому західноукраїнському професійному композитору, диригенту та музичному діячу, належать хори «Минули літа», «Якби ви знали, паничі», «Один у другого питаєм», солоспіви «У гаю, гаю», «І золотої, й дорогої», а також кантата – поема «Лічу в неволі дні і ночі», в які й відтворено картину далеких оренбурзьких степів, тугу нестерпно гнітючих років поетового заслання, протест проти «каламутного болота» і жахливої тогочасної дійсності.

В милозвучності, ласкавій співучості Шевченкового слова і, навіть, у карбованих ритмах його найсуворіших поезій весь час бринить музикальність народної душі, у змінах інтонаційних малюнків, до яких поет раз у раз вдається навіть у межах одного твору, перед нами зримо виступає немов самий психологічний процес творчості.

Створення музики на поезію Кобзаря триває і до сьогодні. Шевченкове слово надихає композиторів чи не всіх країн. Результатом їхньої творчості є більше двох тисяч музичних творів найрізноманітніших жанрів і форм – від філігранної вокальної мініатюри до монументальних оперних полотен.

Сила Шевченкової поезії не лише в глибокому патріотизмі, а й в її дивовижній музичності та співучості. Не випадково М. Лисенко з неї почав і завершив своє творче життя; не випадково С. Людкевич неодноразово зазначав, що саме завдяки Шевченку він став композитором; не випадковим є і весь неосяжний вплив «Кобзаря» на розвиток музичної культури в цілому.

Список використаних джерел:

1. Архімович Л., Гордійчук М. Микола Віталійович Лисенко. Життя і творчість / Л. Архімович, М. Гордійчук. – Київ: Мистецтво, 1963. – 350 с.
2. Людкевич С. Про основу і значення співності в поезії Тараса Шевченка / С. Людкевич // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2 т. – Т. I. – Львів: Дивосвіт, 1999. – 496 с.
3. Михайлов М. Стиль в музиці / М. Михайлов. – Л.: Музыка, 1981. – 262 с.
4. Музыкальная энциклопедия. – Москва: Советская энциклопедия, 1978. – Т. 4. – 974 с.
5. Пономаренко М. Педагогічна і творча діяльність українських композиторів у музично-педагогічному вихованні школярів / М. Пономаренко. – Рівне: РДГУ, 2003. – 298 с.

Колесник Ю.М., Тракало Х.Д.

студенти,

Дубенський коледж

Рівненського державного університету

МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА Т.Г. ШЕВЧЕНКА ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Феномен багатогранної творчості Т. Шевченка, його унікальна постать у культурному бутті українського народу викликає науковий інтерес упродовж тривалого часу. З усієї проблематики шевченкознавчих досліджень недостатньо вивченою та маловідомою широкому загалу залишається тема мистецької спадщини Кобзаря.

Починаючи з 1839 року, коли з'явилась перша згадка про демонстрацію картин Т. Шевченка на Академічній виставці у Петербурзі, і до сьогодні, в українському науковому просторі видано велику кількість літератури (включаючи монографії, колективні праці, а також журнальні та газетні публікації), у якій продемонстровано аналіз окремих мистецьких творів Кобзаря, подано загальні тенденції становлення його як художника тощо. Однак, основні аспекти творчості митця; історії створення, атрибуції, семантики творів; єдність образів поезії й малярства далекі від дослідницької вичерпності. Недостатньо висвітлені також його новаторські досягнення, їх роль і місце в українському та світовому мистецтві. Загалом це можна пояснити рядом причин. Перш за все, за життя митця у нього не було персональних виставок. До того ж, визнання Т. Шевченка як поета, закріплене за ним із виходом першої збірки поезій «Кобзар» у 1840 році, залишило у тіні досягнення художника.

З огляду на це, постає потреба докладного вивчення мистецької спадщини Т. Шевченка, виявлення специфічних рис та визначення її місця як в українському, так і в світовому мистецькому процесі.

Як вдалось з'ясувати, становлення Тараса як художника розпочалось ще в юнацькі роки. Після його численних невдалих спроб отримати основи